

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Карпатський національний університет імені Василя Стефаника

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра міжнародних відносин

ДИПЛОМНА РОБОТА

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

**на тему «ГУМАНІТАРНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ
ВІДНОСИН: МІГРАЦІЯ, ОСВІТА ТА КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ»****Виконала: студентка**

II року навчання ОР Магістр

групи МВз–2м

спеціальності 291 «Міжнародні
відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»

Ходоровська Вікторія Анатоліївна

Науковий керівник:

кандидат історичних наук, доцент

кафедри міжнародних відносин

Струтинська Т.З.

Рецензент:

кандидат історичних наук,

завідувач кафедри міжнародних

відносин

Стецюк Н.М.

Допущено до захисту:

« ___ » _____ 2025 р

Івано-Франківськ, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Теоретико-методологічні підходи до аналізу гуманітарної політики держав та гуманітарного виміру у міжнародних відносинах.....	6
1.2. Джерельна база дослідження українсько-чеських гуманітарних відносин.....	12
Висновки до розділу.....	14
РОЗДІЛ II. ЕВОЛЮЦІЯ ГУМАНІТАРНОГО ВИМІРУ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН.....	16
2.1. Зародження та розвиток двосторонньої гуманітарної взаємодії України і Чехії	16
2.2. Вплив європейських інтеграційних процесів на гуманітарну співпрацю України та Чехії.....	20
Висновки до розділу.....	24
РОЗДІЛ III. СУЧАСНИЙ СТАН ГУМАНІТАРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ І ЧЕХІЇ.....	26
3.1. Міграційний вимір та освітнє співробітництво	26
3.2. Культурна дипломатія: інституційні механізми, культурні центри, спільні культурні ініціативи.....	30
Висновки до розділу.....	36
РОЗДІЛ 4. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГУМАНІТАРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	38
4.1. Вплив російсько-української війни на гуманітарну співпрацю України та Чехії та повоєнне відновлення України: потенціал чеської участі у гуманітарних проєктах.....	38
4.2. Виклики і перспективи співпраці України і Чехії.....	47
Висновки до розділу.....	49
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

У сучасному світі гуманітарна складова міжнародної політики дедалі більше впливає на характер міждержавної взаємодії. Освіта, культура, міжлюдські зв'язки, а також мобільність населення формують нові підходи до побудови зовнішньополітичних стратегій, сприяючи зміцненню двосторонніх відносин на рівні «народної дипломатії». У цьому контексті гуманітарний вимір українсько-чеських відносин заслуговує на особливу увагу, адже він демонструє приклад поступового і цілеспрямованого розвитку співпраці між країнами, що мають спільні цінності й зацікавленість у поглибленні інтеграційних процесів.

Після проголошення незалежності Україна активно розвивала гуманітарну співпрацю з країнами Центральної Європи, зокрема з Чеською Республікою. Поступово були створені сприятливі умови для академічної мобільності, культурного обміну, а також для формування чисельної української громади в Чехії. Нові виклики, пов'язані з війною в Україні, лише посилили значення гуманітарної взаємодії, актуалізувавши питання інтеграції українських мігрантів, збереження культурної ідентичності та посилення освітнього партнерства.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу гуманітарного виміру українсько-чеських відносин в умовах сучасних геополітичних змін та євроінтеграційного курсу України. Вивчення ролі міграції, освіти та культурної дипломатії дозволяє не лише глибше зрозуміти особливості двосторонньої взаємодії, а й виявити потенціал для її подальшого розвитку.

Метою магістерської роботи є дослідження сучасного стану й основних тенденцій гуманітарної взаємодії між Україною та Чеською

Республікою, з акцентом на міграційні процеси, освітнє співробітництво та культурну дипломатію.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати теоретико-методологічні засади дослідження гуманітарного виміру міжнародних відносин.
2. Проаналізувати джерельну базу, що відображає гуманітарну взаємодію між Україною та Чехією.
3. Дослідити історичну еволюцію українсько-чеських гуманітарних зв'язків після 1991 року та оцінити сучасні міграційні процеси, пов'язані з присутністю українців у Чехії.
4. Розглянути форми та результати освітнього співробітництва між Україною та Чеською Республікою.
5. Проаналізувати роль культурної дипломатії у розвитку двосторонніх відносин.
6. Визначити перспективи подальшого розвитку гуманітарної взаємодії в умовах європейської інтеграції України.

Об'єкт дослідження – українсько-чеські відносини в гуманітарній сфері.

Предмет дослідження – міграційні процеси, освітнє співробітництво та культурна дипломатія як основні компоненти гуманітарного виміру міждержавної взаємодії.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс методів: системний аналіз – для вивчення структурної побудови гуманітарних відносин; історико-порівняльний – для аналізу динаміки двосторонньої співпраці; контент-аналіз – для роботи з документами, медіа та освітніми матеріалами; статистичний – для опрацювання міграційних та демографічних

даних; методи прогнозування – для оцінки перспектив подальшої гуманітарної взаємодії.

Практичне значення результатів. Результати дослідження можуть бути використані у навчальному процесі а також у практичній діяльності державних і міжнародних інституцій, що займаються питаннями двосторонніх відносин.

Структура роботи: вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 68 сторінок.

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Теоретико-методологічні підходи до аналізу гуманітарної політики держав та гуманітарного виміру у міжнародних відносинах

Гуманітарна політика держави є складним багатоаспектним феноменом, що поєднує цілі, принципи та практичні механізми впливу держави на гуманітарну сферу, до якої належать освіта, культура, міграція, діаспора, міжлюдські зв'язки та інші форми соціокультурної взаємодії. У науковій літературі існує низка підходів до її інтерпретації та аналізу.

Гуманітарна політика держави є складним багатоаспектним феноменом, що поєднує цілі, принципи та практичні механізми впливу держави на гуманітарну сферу. У сучасній науковій думці дослідження гуманітарної політики базується на розмежуванні понять «гуманітарна сфера» та «гуманітарний розвиток», що детально проаналізовано у працях українських дослідників [12; 21]. Зокрема, гуманітарна політика розглядається як система заходів держави, спрямованих на задоволення потреб людини та розвиток соціокультурного середовища [22].

Структурно-функціональний підхід трактує гуманітарну політику як упорядковану систему інституцій, нормативних актів та практик, що забезпечують сталий розвиток гуманітарної сфери.

Інструментально-цільовий підхід акцентує увагу на державних цілях та інструментах, які застосовуються для реалізації цих цілей у гуманітарній сфері.

Ціннісно-нормативний підхід фокусується на формуванні національної ідентичності, підтримці культурних кодів і традицій, а також поширенні

гуманістичних цінностей. У межах критичних теорій гуманітарна політика розглядається як простір реалізації владних стратегій, які можуть призводити до формування нерівностей, залежностей або асиметрій між державами.

Методологічна основа аналізу гуманітарної політики держав повинна включати як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження. Системний аналіз дозволяє виявити структурні елементи політики, логіку їх взаємодії та роль у досягненні загальної мети.

Історико-логічний метод використовується для аналізу еволюції гуманітарної політики у часовому вимірі.

Порівняльний метод дає змогу зіставити моделі гуманітарної політики різних держав, виокремити спільне й відмінне.

Контент-аналіз є важливим для вивчення нормативно-правової бази, програм, стратегій, політичних заяв, аналітичних документів.

Кількісні методи застосовуються для аналізу статистичних даних, що відображають міграційні потоки, рівень академічної мобільності, обсяг фінансування культурних програм тощо.

Прогнозування дозволяє змодельовати можливі сценарії розвитку гуманітарної політики в майбутньому, з урахуванням поточних трендів та зовнішньополітичного контексту.

Для повноцінного дослідження гуманітарної політики доцільно використовувати аналітичну модель, яка передбачає три взаємопов'язані рівні аналізу.

Перший – нормативно-інституційний, що охоплює закони, стратегії, концепції, діяльність державних органів, які формують гуманітарну політику.

Другий – функціонально-операційний, пов'язаний із практичними заходами, програмами, культурними та освітніми ініціативами, що реалізуються на внутрішньому і міжнародному рівнях.

Третій – результативно-оцінювальний, який дозволяє оцінити ефективність реалізованих заходів, вплив на цільові аудиторії, досягнення стратегічних результатів.

У контексті міжнародних відносин гуманітарна політика виступає важливим інструментом м'якої сили та складовою зовнішньополітичної стратегії держави. Саме тому її аналіз повинен враховувати не лише внутрішньодержавні параметри, але й транснаціональні зв'язки, міжнародну співпрацю, участь у глобальних гуманітарних ініціативах. Комплексний теоретико-методологічний підхід, що поєднує інституційний, ціннісний і результативний аналіз, дозволяє глибше зрозуміти логіку формування і реалізації гуманітарної політики держави, а також визначити її ефективність і потенціал у контексті міжнародної гуманітарної взаємодії.

Поняття «гуманітарний вимір» в контексті міжнародних відносин охоплює низку сфер, що виходять за межі традиційного аналізу влади, безпеки та економіки. До гуманітарного виміру можна віднести такі компоненти: освіту, культуру, мобільність населення, міграцію, міжлюдські зв'язки, діаспору та соціальні громадянські зв'язки між державами і суспільствами.

Гуманітарний вимір характеризується акцентом на людському ресурсі, цінностях, ідеях та міжособистісних зв'язках, а не лише на матеріальних чи стратегічних ресурсах.

У контексті міжнародних відносин гуманітарний вимір тісно пов'язаний із концепцією «м'якої сили» (soft power), розробленою Дж. Наєм [52]. Цей підхід акцентує увагу на здатності держави досягати результатів через переконання та привабливість, а не примус [31; 59]. Важливим елементом міжнародної стабільності є також взаємозалежність держав, яку аналізують Р. Кохейн та Дж. Най [44].

У сучасних міжнародних відносинах гуманітарний вимір набуває згідно з дослідженнями все більшої ваги. Гуманітарний вимір виступає як інструмент м'якої сили (soft power) – здатності держави чи актора впливати на інших через привабливість культури, ідеалів, освітніх або гуманітарних ініціатив, а не через примус чи силу. Він слугує засобом створення довіри, кооперації, міжнародного співробітництва в гуманітарній сфері (міграція, освіта, культура). Гуманітарний вимір виступає інструментом іміджевої політики держав, що прагнуть підвищити свій престиж, вплив або інтеграцію у міжнародні структури. Водночас гуманітарний вимір може виконувати функції інструменталізації зовнішньої політики – коли культура, освіта чи міграційні зв'язки використовуються як засіб досягнення політичних стратегічних цілей.

У науковій літературі існує кілька підходів до розуміння гуманітарного виміру:

Ліберально-неоліберальний підхід: гуманітарні зв'язки (освіта, культура, мобільність людей) розглядаються як засіб посилення міжнародного співробітництва, розвитку, підтримки прав людини.

Неореалістичний і реалізм: держави використовують гуманітарні механізми як інструменти зовнішньої політики; гуманітарний вимір може бути підпорядкований логіці влади й інтересів.

Критичні теорії (постколоніальні, залежні теорії): вказують на те, що гуманітарна діяльність може створювати нові залежності, нерівності, бути інструментом легітимації зовнішнього впливу.

Доповненням до цих підходів є поняття гуманітарної дипломатії (humanitarian diplomacy) – як спеціальної форми зовнішньої політики, орієнтованої на захист уразливих груп, на гуманітарні цінності, а також на побудову позитивного іміджу через гуманітарну діяльність.

Для систематизації можна виділити ключові компоненти гуманітарного виміру, які матимуть значення й для подальшого дослідження українсько-чеських відносин:

Освіта та академічна мобільність (обмін студентами, спільні програми, стипендії);

Культурна дипломатія та культурні обміни (мистецтво, мова, культура, інституції);

Міграція та мобільність населення (трудова міграція, діаспора, інтеграція);

Міжлюдські громадянські зв'язки (діаспорні спільноти, громадянське суспільство, транснаціональні мережі);

Інститути й політики гуманітарної співпраці (державні органи, культурні центри, освітні установи).

Серед функцій, які виконує гуманітарний вимір у міжнародних відносинах, можна виділити:

Зміцнення міждержавних відносин – через освітні, культурні й міграційні зв'язки створюється база для довіри та стабільного співробітництва.

Інтеграція та адаптація – гуманітарні механізми сприяють інтеграції мігрантів/діаспор, культурній адаптації, формуванню спільного простору.

Просування іміджу держави – через культурні та освітні програми держава може підвищувати свою привабливість, вплив у міжнародному середовищі (soft power).

Збереження й поширення цінностей – гуманітарна співпраця може бути засобом просування прав людини, демократії, культури.

Підтримка національної ідентичності за кордоном – через діаспору, освітні центри, культурні проєкти держава зберігає й пропагує свою ідентичність.

Незважаючи на позитивні функції, гуманітарний вимір має й свої обмеження:

Політизація гуманітарної діяльності– гуманітарні програми можуть використовуватись як інструмент зовнішньої політики з прихованими мотивами.

Ресурсні обмеження – фінансування, людські ресурси, інституційна спроможність можуть стримувати масштаб співпраці.

Нерівність у взаємодії – відносини між державами можуть бути асиметричними, коли одна сторона більше впливає чи нав'язує умови.

Проблема вимірювання ефективності – «м'яка сила» і гуманітарні зв'язки важко піддаються точному вимірюванню, а результати можуть проявлятися довгостроково.

Конфлікт між гуманітарними та безпековими цілями – гуманітарний підхід може конфліктувати з логікою безпеки або стратегії держави.

Сучасна гуманітарна дипломатія визначається як новий інструмент зовнішньої політики, що дозволяє державам захищати свої інтереси через допомогу та культурну присутність [23; 30]. Вона охоплює не лише міжурядові відносини, а й діяльність міжнародних організацій та неурядових структур [43; 55].

Отже, гуманітарний вимір міжнародних відносин є багатовимірним феноменом, який поєднує в собі ціннісні, інституційні і стратегічні аспекти. Він виступає як важливий компонент сучасної зовнішньої політики держав і міжнародного співробітництва, водночас стикаючись із викликами та потребуючи критичного осмислення. Подальший розгляд гуманітарного

виміру в контексті українсько-чеських відносин дозволить уточнити, яким чином саме освіта, міграція та культурна дипломатія формують нові форми взаємодії між двома країнами

1.2. Джерельна база дослідження українсько-чеських гуманітарних відносин

Дослідження гуманітарного виміру українсько-чеських відносин ґрунтується на широкому масиві джерел, які охоплюють офіційні документи, статистику, міжнародні звіти, наукову літературу, медійні публікації та інформацію від освітніх і культурних інституцій. Центральне місце посідають міжурядові угоди між Україною та Чеською Республікою, зокрема Угода про співробітництво у сфері освіти, науки, молоді та спорту (1994), а також новітня Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку (2024), що закріплює не лише політичну, а й гуманітарну підтримку України [19]. Важливу інформацію містять документи органів державної влади України, зокрема Міністерства освіти і науки, Міністерства культури та інформаційної політики, Державної міграційної служби, а також звіти Верховної Ради України щодо питань співпраці з країнами Центральної Європи.

Чеська Республіка також надає обширні дані через ресурси Міністерства освіти, молоді та спорту, Міністерства внутрішніх справ і Чеського статистичного управління, яке публікує щорічні звіти про міграцію, інтеграцію іноземців, участь українських студентів у вищій освіті. Статистична інформація подається і на рівні Європейського Союзу, зокрема у звітах Євростату, а також міжнародних організацій, таких як МОМ,

ЮНЕСКО, ОЕСР та Cedefop, які аналізують інтеграцію українських громадян у європейський простір.

Особливу аналітичну цінність мають дослідження аналітичних центрів, таких як CEDOS, де розглянуто академічну мобільність українців у Чехії та їхні освітні мотивації. Ресурси МОМ у Чехії також висвітлюють економічну активність, соціальну адаптацію та проблеми інтеграції українських біженців у період 2022–2024 років. Поряд з офіційною інформацією в дослідженні використовуються матеріали українських і чеських ЗМІ, які відображають актуальні гуманітарні ініціативи, діяльність культурних центрів, події, пов'язані з українською громадою, зокрема сайт «Ukrajinská iniciativa v ČR» (Українська ініціатива в Чеській Республіці).

Наукове підґрунтя дослідження забезпечують праці українських дослідників, присвячені гуманітарній політиці та міжнародним відносинам у контексті культурної дипломатії, міграції й м'якої сили. Зокрема, йдеться про праці Сінайка О. О., Суценка А. І., Круглашова А. та ін. [12; 21; 22]. Теоретичну рамку також доповнюють публікації з гуманітарної дипломатії та культурної політики, видані провідними європейськими та міжнародними дослідницькими інституціями.

Отже, джерельну базу дослідження становлять нормативно-правові акти, статистичні дані та аналітичні звіти. Фундаментальне значення мають двосторонні угоди, зокрема Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Чеською Республікою (2024 р.), яка фіксує пріоритети стратегічного партнерства [19; 26].

Статистичну основу дослідження складають дані Чеського статистичного управління (ČSÚ) щодо міграції [28] та звіти Євростату про надання тимчасового захисту українцям [62]. Окрему групу джерел становлять документи профільних міністерств Чехії, зокрема Міністерства

внутрішніх справ (MVČR) щодо гуманітарної допомоги [5] та Міністерства освіти (MŠMT) щодо підтримки українських студентів [47].

Важливу інформацію щодо освітньої міграції та інтеграції надають дослідження аналітичних центрів, таких як CEDOS [45], Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою (МІОК) [17; 63], а також звіти ОЕСР [53] та Cedefop [27].

Таким чином, джерельна база дослідження є міждисциплінарною, включає як нормативні документи, так і статистичні дані, аналітичні звіти, медійні ресурси та академічну літературу, що дозволяє сформуванню комплексне бачення гуманітарного виміру українсько-чеських відносин.

Висновки до розділу

У першому розділі було здійснено ґрунтовне теоретико-методологічне осмислення гуманітарного виміру в системі міжнародних відносин, зокрема у контексті українсько-чеської співпраці. Розкрито сутність поняття «гуманітарний вимір» як комплексу культурних, освітніх, міграційних, інформаційних і соціальних процесів, які сприяють формуванню м'якої сили держави, міжкультурного діалогу, соціальної мобільності та міжнародної солідарності.

Проведений аналіз свідчить, що сучасна міжнародна політика виходить за межі традиційного «жорсткого» підходу й дедалі більше спирається на «м'яку силу», в основі якої – гуманітарна політика, культурна дипломатія, академічні та міжлюдські обміни. У цьому контексті гуманітарний вимір виступає як ключовий інструмент формування позитивного іміджу держави, зміцнення регіональної безпеки, інтеграції мігрантів, підтримки національної ідентичності за кордоном та просування цінностей демократії й прав людини.

Методологічна основа дослідження включає системний, інституційний, порівняльний та конструктивістський підходи, що дозволяє комплексно охопити феномен гуманітарної політики та виявити як об'єктивні структурні фактори, так і суб'єктивні чинники впливу на міждержавну взаємодію. Особливу увагу приділено міждисциплінарності дослідження, що об'єднує політологію, міжнародні відносини, культурологію, соціологію та освітознавство.

Джерельна база свідчить про наявність достатнього емпіричного матеріалу для вивчення гуманітарної взаємодії між Україною та Чехією. Зокрема, використано міжнародні договори, нормативні акти, аналітичні звіти міжнародних організацій (ЮНЕСКО, Рада Європи, OECD), статистичні дані, наукову літературу, документи урядів обох країн, матеріали ЗМІ та цифрові ресурси. Це забезпечує надійність, репрезентативність та багатовекторність аналізу предмета дослідження.

У результаті опрацювання теоретико-методологічних підходів було сформовано концептуальну основу для подальшого дослідження еволюції, сучасного стану та перспектив гуманітарного співробітництва між Україною та Чехією, що охоплює ключові компоненти – міграцію, освіту й культурну дипломатію в умовах європейської інтеграції України.

РОЗДІЛ II. ЕВОЛЮЦІЯ ГУМАНІТАРНОГО ВИМІРУ УКРАЇНСЬКО-ЧЕСЬКИХ ВІДНОСИН

2.1. Зародження та розвиток двосторонньої гуманітарної взаємодії України і Чехії

Після проголошення незалежності України у 1991 році відкрилося нове поле для побудови міждержавних відносин, у тому числі в гуманітарній, освітній та культурній сферах. У 1990-х роках Чеська Республіка, яка виникла після розпаду Чехословаччини у 1993 році, стала важливим партнером України у регіоні Центральної Європи. Саме в цей період закладалися перші підвалини гуманітарної співпраці між двома країнами, що ґрунтувалися на спільних європейських цінностях, інтересах у сфері освіти, культури та демократичного розвитку.

Історичний аспект українсько-чеських відносин свідчить про глибокі культурні зв'язки та еволюцію міграційної політики Чехії щодо українців [15]. Після 1991 року взаємодія розвивалася від економічного партнерства до формування стратегічного альянсу [8]. Особливу роль у цьому процесі відіграє українська громада в Чехії, яка є важливою ланкою культурної дипломатії та фактором збереження національної ідентичності [13].

У перші роки незалежності було підписано низку ключових двосторонніх документів, які створили юридичне підґрунтя для гуманітарної взаємодії. Найважливішим серед них став Договір про дружбу і співробітництво між Україною та Чеською Республікою, підписаний 26 квітня 1995 року у Празі. Цей документ передбачав розвиток співпраці в галузях культури, науки, освіти, охорони культурної спадщини, сприяння контактам між людьми та підтримку національних меншин. Саме він створив

умови для подальшого укладення спеціалізованих міждержавних угод у гуманітарній сфері, зокрема щодо обміну студентами, науковцями, організації культурних подій.

Починаючи з другої половини 1990-х років, відзначалося зростання академічних контактів. Чеські університети почали приймати перших українських студентів та аспірантів, що стало першим етапом формування освітньої мобільності між країнами. Українці користувалися доступом до якісної технічної та гуманітарної освіти, а Чехія – отримувала студентів з високим потенціалом, які прагнули інтегруватися в європейський освітній простір [2]. За даними дослідження аналітичного центру CEDOS, ще наприкінці 1990-х років українські громадяни становили помітну частку іноземних студентів у Чехії, хоча точна статистика того періоду обмежена [3].

Одночасно формувалися й нові міграційні маршрути. У 1990-ті роки Україна опинилася серед основних країн, громадяни яких шукали можливості працевлаштування за кордоном. Чехія, як держава з відкритим ринком праці і географічною близькістю, стала одним із головних напрямків трудової міграції українців. Станом на 2000 рік українці були вже найчисельнішою іноземною національністю в Чеській Республіці [4]. Це стало основою для появи сталих українських громад, діаспорних організацій і культурних центрів, які відігравали активну роль у підтримці гуманітарного зв'язку між державами.

Культурне співробітництво теж розвивалося – як через офіційні міждержавні програми, так і через ініціативи громадських організацій, творчих спілок, університетів. Відбувалися виставки, концерти, презентації української літератури, художнього кіно. Чеська сторона демонструвала зацікавленість у збереженні української культурної ідентичності на своїй

території. Водночас у Києві та інших містах України проходили заходи, спрямовані на ознайомлення з чеською культурою, мовою, освітніми можливостями [5].

Таким чином, 1990-ті роки стали етапом формування базових механізмів гуманітарної взаємодії між Україною та Чеською Республікою. Попри політичну і економічну нестабільність того періоду, саме тоді було закладено основи міжлюдських контактів, академічної мобільності, культурного обміну й появи перших елементів культурної дипломатії. Цей період відіграв важливу роль у подальшій трансформації українсько-чеських відносин у гуманітарній сфері, особливо в контексті поступової інтеграції України до європейського освітнього та культурного простору.

Із початку 2000-х років гуманітарне співробітництво між Україною та Чеською Республікою почало набувати системного характеру, особливо у сферах освіти та культури. Основою для цього процесу стала раніше закладена договірно-правова база, а також зростаючий інтерес обох країн до інтеграції в європейський гуманітарний простір.

В освітній сфері чітко простежується динаміка збільшення кількості українських студентів у чеських університетах, яка особливо зросла після 2014 року та в контексті війни 2022 року. Програми академічної мобільності, зокрема Erasmus+, стали важливими механізмами для зміцнення міжуніверситетських зв'язків. Українські студенти отримували доступ до якісної європейської освіти, а чеські ВНЗ – мотиваційних і підготовлених студентів.

За даними дослідження аналітичного центру CEDOS, українські студенти в Чехії демонструють високий рівень зацікавленості у тривалій академічній інтеграції, включаючи плани залишитися в країні після навчання. Водночас значна частина з них висловлює готовність повернутися в Україну

за умови позитивних змін у системі державного управління й ринку праці. Ці дані свідчать про глибший вимір гуманітарної взаємодії – не лише освітній, а й соціально-політичний.

Гуманітарна співпраця також включає інформаційну складову, що забезпечує взаєморозуміння між народами [14]. Чеські центри в Україні тривалий час виступали ключовим інструментом публічної дипломатії, популяризуючи чеську мову та культуру [25; 34].

Культурне співробітництво між двома державами активно розвивається через діяльність української громади в Чехії, державні програми культурного обміну та ініціативи культурної дипломатії. У містах Прага, Брно, Пльзень функціонують українські культурні організації, проводяться Дні української культури, кінопокази, художні виставки. З боку Чехії також реалізуються програми підтримки української мови, перекладу українських літературних творів, а також обміни митцями.

Крім того, культурні ініціативи мають важливу інтеграційну функцію для українських мігрантів. Участь у культурному житті, вивчення чеської мови, діалог між громадами – усе це сприяє не лише адаптації, а й взаєморозумінню між двома народами. У період після 2022 року спостерігається значне зростання таких ініціатив – як з боку громадянського суспільства, так і за підтримки урядових інституцій Чехії.

Таким чином, освітнє та культурне співробітництво між Україною та Чехією відіграє ключову роль у формуванні гуманітарного виміру двосторонніх відносин. Його значення посилюється в умовах сучасних викликів і трансформацій, відкриваючи нові можливості для інтеграції, взаємного збагачення та розвитку спільного гуманітарного простору.

2.2. Вплив європейських інтеграційних процесів на гуманітарну співпрацю України та Чехії

Європейські інтеграційні процеси становлять важливу зовнішньополітичну рамку, в межах якої функціонують гуманітарні зв'язки між Україною та Чеська Республіка. Уже підписана у 2014 році Угода про асоціацію між Україною та Європейський Союз стала каталізатором активізації співпраці в гуманітарній сфері, зокрема в галузі освіти, культури, міграції та громадянської взаємодії. Цей договір сприяв наближенню українських стандартів до європейських, відкрив можливості для участі України в європейських освітніх програмах та культурних ініціативах.

Чехія послідовно підтримує євроінтеграційні прагнення України, особливо під час свого головування в Раді ЄС [18]. В межах європейської політики сусідства та підтримки України в умовах війни, ЄС та Чехія реалізують масштабні програми допомоги [29; 32].

Чеська Республіка, як повноправний член ЄС з 2004 року та учасник процесів європейської гуманітарної політики, відіграє роль містка між Україною та європейським освітнім та культурним простором. Підтримка Чехією українських ініціатив, спрямованих на академічну мобільність, спільні культурні проекти й інтеграцію мігрантів-українців, стала помітнішою саме після активізації європейських програм, таких як Erasmus+ та інші схеми обміну.

Іншою складовою є міграційний та інтеграційний аспект: впровадження Україною європейських директив, участь у європейських мережах міграційного й освітнього співробітництва створили умови для більш інституалізованої гуманітарної взаємодії з Чехією. Наприклад, Україна та Чехія в межах євроінтеграційних процесів спільно працювали над

реалізацією програм адаптації українських громадян за кордоном, створенням освітніх і культурних платформ для української діаспори [3].

Таким чином, європейська інтеграція не лише «вертикально» впливає на державну політику обох країн, але й «горизонтально» – створює мережі освітньо-культурного обміну, взаємодії громадянського суспільства, які посилюють гуманітарний вимір українсько-чеських відносин. Цей вплив проявляється як у розширенні можливостей співпраці, так і в підвищенні її якості й охоплення, що підсилює значення гуманітарної складової у двосторонньому контексті.

Європейські інтеграційні процеси відіграють ключову роль у формуванні гуманітарного простору співпраці між Україною та Чеською Республікою. З моменту підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014 р.) та її подальшої імплементації, гуманітарна взаємодія між країнами отримала нові можливості для розвитку, як у сфері освіти, культури, так і в питаннях мобільності населення. Євроінтеграційні зобов'язання України стимулювали реформування освітніх систем, наближення стандартів до норм *Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)* і активізацію співпраці з країнами-членами ЄС, серед яких Чеська Республіка виступає одним із найбільш відкритих партнерів.

Освітня сфера стала одним із пріоритетів співпраці. Чехія інвестує у модернізацію української освіти та підтримку переміщених університетів [38; 50]. Активізація наукової співпраці відбувається через такі платформи, як Чесько-українське наукове товариство (CZUSS) [35] та ініціативи щодо відновлення наукової інфраструктури України [56].

Чехія, будучи членом ЄС з 2004 року, знаходиться в унікальній позиції «містка» між Україною та європейським гуманітарним простором. Через

участь в програмі Erasmus+, культурно-освітніх ініціативах та інституціях, вона стала важливим партнером для українських установ – університетів, культурних центрів, міграційних спільнот. Обговорення співпраці між українськими та чеськими академічними структурами, зокрема в межах Czech-Ukrainian Scientific Society (CZUSS), це наочне свідчення цього процесу [35].

У освітньому вимірі євроінтеграція стимулювала не лише збільшення академічної мобільності, але й розвиток спільних освітніх програм, модернізацію навчальних планів, підвищення якості викладання та створення спільних міжнародних кластерів університетів. Українські студенти дедалі частіше обирають чеські ВНЗ, а чеські установи відкривають освітні можливості українським партнерам. Водночас культурна співпраця отримала новий імпульс: культурні центри, виставки, переклади, проєкти спільної творчості між Україною та Чехією набули статусу не лише двосторонніх заходів, а й компонентів європейського культурного простору.

Міграційно-інтеграційний аспект також зазнав впливу євроінтеграційних процесів. Відкритість ринку праці, участь України в європейських платформах, створення нормативно-правової бази для захисту прав мігрантів і діаспорних спільнот почали формуватися під впливом ЄС-ініціатив. Чеська Республіка у цьому сенсі відіграє роль приймаючої держави для українських громадян, створюючи умови для їх адаптації, участі у культурному та освітньому житті країни-приймача. При цьому інтеграція українських мігрантів і студентів у Чехії є одночасно проявом гуманітарного співробітництва й реалізацією європейських стандартів мобільності та участі.

Не менш важливим є те, що євроінтеграція стимулює розвиток діалогових платформ, на яких державні, освітні та культурні актори з України і Чехії співпрацюють у міжнародному контексті. Це означає, що

гуманітарна взаємодія виходить за межі двостороннього формату і вписується в європейський масштаб – через програми ЄС, грантові ініціативи Вишеградської групи (V4), міжнародні культурні мережі. У цьому контексті культурна дипломатія набуває євроформату, і співпраця між Україною та Чехією стає компонентом більш широкого європейського гуманітарного простору.

У підсумку, вплив європейських інтеграційних процесів на гуманітарну співпрацю України та Чехії можна охарактеризувати такими ключовими аспектами:

- Нормативне наближення: гармонізація освітніх, міграційних, культурних стандартів з європейськими.
- Мобілізація ресурсів і програм: доступ до європейських освітніх та культурних фінансувань, підтримка мобільності.
- Посилення ролі Чехії як партнера-провідника, який допомагає Україні інтегруватися у європейські гуманітарні мережі.
- Розширення масштабів гуманітарної взаємодії – від двостороннього формату до участі у транскордонних і європейських проєктах.
- Поява нових форм взаємодії: спільні культурні платформи, академічні кластери, міжурядові ініціативи в освітній та міграційній самості.

Таким чином, європейська інтеграція слугує значущим каталізатором розвитку гуманітарного виміру в українсько-чеських відносинах, створюючи додаткові можливості, підвищуючи якість взаємодії й забезпечуючи її відповідність європейським стандартам. У наступному розділі буде здійснено аналіз сучасного стану та перспектив гуманітарної взаємодії між двома країнами.

Висновки до розділу

У другому розділі дипломної роботи було проаналізовано еволюцію гуманітарного виміру українсько-чеських відносин, зосередивши увагу на процесі зародження двосторонньої гуманітарної взаємодії та впливі європейських інтеграційних процесів на її подальший розвиток. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що гуманітарна співпраця стала одним із ключових і найбільш динамічних напрямів взаємодії між Україною та Чеською Республікою.

У підрозділі 2.1 встановлено, що формування гуманітарних відносин між Україною і Чехією розпочалося одразу після здобуття Україною незалежності та ґрунтувалося на історичних, культурних і людських зв'язках між народами двох держав. Початковий етап співпраці характеризувався переважно культурно-освітніми ініціативами, академічними обмінами, підтримкою української діаспори в Чехії та розвитком міжуніверситетського співробітництва. З часом гуманітарна взаємодія набула більш інституціоналізованого характеру, що проявилось у створенні спільних програм, діяльності культурних центрів та залученні громадських організацій.

Водночас у ході дослідження доведено, що гуманітарний вимір українсько-чеських відносин поступово трансформувався від фрагментарних ініціатив до системної політики, яка охоплює сфери освіти, науки, культури, соціальної інтеграції та захисту прав громадян. Особливу роль у цьому процесі відіграли не лише державні інституції, а й недержавні актори — громадські організації, благодійні фонди та освітні установи, що сприяло поглибленню міжлюдських контактів і формуванню позитивного іміджу України в чеському суспільстві.

У підрозділі 2.2 з'ясовано, що європейські інтеграційні процеси суттєво вплинули на характер і зміст гуманітарної співпраці між Україною та Чехією. Членство Чеської Республіки в Європейському Союзі та прагнення України до європейської інтеграції зумовили зближення гуманітарних політик обох держав, адаптацію українського законодавства до європейських стандартів і розширення участі України у програмах ЄС у сферах освіти, культури та мобільності. Чехія в цьому контексті виступила не лише партнером, а й своєрідним посередником у передачі європейського досвіду.

Дослідження також показало, що європейський вимір гуманітарної співпраці сприяв підвищенню ролі гуманітарної дипломатії як інструменту «м'якої сили». Через культурні проєкти, освітні програми та підтримку громадянського суспільства гуманітарна взаємодія стала важливим чинником зміцнення довіри між Україною та Чехією та поглиблення їхнього стратегічного партнерства.

Отже, результати аналізу дозволяють зробити висновок, що гуманітарний вимір українсько-чеських відносин пройшов етапи становлення, інституціоналізації та європеїзації, поступово перетворившись на один із фундаментальних компонентів двосторонньої співпраці. Європейські інтеграційні процеси не лише розширили можливості гуманітарної взаємодії, а й надали їй стратегічного значення в контексті сучасних міжнародних відносин. Це створює міцне підґрунтя для подальшого розвитку гуманітарного партнерства України та Чехії в умовах європейської інтеграції та глобальних викликів.

РОЗДІЛ III. СУЧАСНИЙ СТАН ГУМАНІТАРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ УКРАЇНИ І ЧЕХІЇ

3.1. Міграційний вимір та освітнє співробітництво

Протягом останніх років міграційний потік з України до Чеської Республіки значно зріс, що створює важливий гуманітарний вимір у двосторонніх відносинах між країнами. За даними Czech Statistical Office, у 2024 році до Чехії іммігрували 121 823 особи, з яких 17 000 мали українське громадянство. Це свідчить про те, що українці складають одну з найбільших груп мігрантів у Чехії, і їхня присутність створює як виклики, так і можливості для інтеграції та гуманітарної взаємодії.

Українська громада в Чехії виконує роль «містка» між державами – вона забезпечує культурні, освітні та трудові контакти. Згідно з дослідженням аналітичного центру CEDOS, у 2017 році українці становили найбільшу групу іноземців у Чехії, і хоча студентська міграція була відносно малою, вона відігравала роль компонента загальної міграції. Це означає, що між трудовою міграцією та освітньою мобільністю існує тісний зв'язок, який варто враховувати у гуманітарному контексті.

Трудова міграція українців до Чехії має свої особливості: за даними Чеського національного банку, українці становлять приблизно 32 % серед зареєстрованих шукачів роботи в Чехії. Водночас значна частина працевлаштована у фізично-вимогливих секторах – будівництві, сільському господарстві, промисловості, що свідчить про нерівномірне включення в економіку приймаючої країни. Це створює виклики для соціальної адаптації – мовна бар'єра, визнання кваліфікацій, відсутність стабільного правового статусу.

Освітня міграція українців до країн Вишеградської четвірки, зокрема до Чехії, створює як нові можливості, так і виклики для обох держав [2]. Дослідження показують, що кількість українських студентів у західних університетах стрімко зросла, що вимагає розробки нових стратегій для їхньої підтримки та можливого повернення [66].

Інтеграція українців у чеське суспільство є процесом багаторівневим. Програма тимчасового захисту, відкриття ринку праці, включення до освітніх програм – усе це інструменти, які реалізуються в межах гуманітарної політики. За даними Eurostat, на серпень 2025 року Чехія залишалася країною ЄС з найбільшою кількістю українців, які отримали тимчасовий захист. Це свідчить про відкритість Чехії до гуманітарного співробітництва та водночас про потребу в довгострокових інтеграційних стратегіях.

Таким чином, міграційний вимір у гуманітарній взаємодії між Україною та Чехією охоплює не лише фізичне переміщення людей, але й формування соціальних зв'язків, трудових відносин, культурної присутності. Він є одним із фундаментів сучасної гуманітарної співпраці та потребує подальшої інституціоналізації з обох сторін.

Освітнє співробітництво між Україною та Чеською Республікою становить одну з провідних осей гуманітарної взаємодії, що створює міцні міждержавні зв'язки на рівні вищої освіти, науки та культурного обміну. З одного боку, українські студенти та науковці дедалі активніше користуються можливостями мобільності, обміну та участі у спільних освітніх проєктах; з іншого – чеські університети відіграють роль не лише приймаючих закладів, а й каталізаторів модернізації української вищої освіти та інтеграції її у європейський освітній простір.

Починаючи з середини 2010-х років чеська сторона реалізує системні програми співпраці, які передбачають як прийом українських студентів, так і

підтримку українських освітніх установ. Зокрема, проект «Modernization of the public education system in Ukraine II» передбачає міжуніверситетську співпрацю, адаптацію системи забезпечення якості за стандартами ESG (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area) в українських університетах, зокрема в східних регіонах України. Це свідчить про те, що освітня взаємодія має стратегічний характер: вона охоплює не лише обмін студентами, а й інституційну трансформацію, підвищення якості освіти, розвиток академічного середовища в Україні.

Окремо варто зазначити фінансову підтримку: у 2019 році уряд Чехії виділив Україні 1,2 млн євро на модернізацію освітньої системи, що відображає економічний вимір цієї співпраці та готовність чеського боку інвестувати в український освітній простір [6]. Цей факт підкреслює, що освітня співпраця не обмежується обмінами чи студентською мобільністю, а включає структурні елементи розвитку системи освіти.

З перспективи академічної мобільності українські студенти отримують доступ до чеських вищих навчальних закладів, англomовних програм, наукових стажувань, що сприяє їхній професійній і особистісній мобільності. Як повідомляється, Міністерство освіти, молоді і спорту Чехії вже у 2022 році надало підтримку українським студентам на суму близько 6 млн євро. У результаті чеські університети стають привабливими для української молоді, що шукає вищу освіту з міжнародним виміром, а також для науковців, які прагнуть інтегруватися у європейську наукову спільноту.

Ключову роль у цьому процесі відіграє створення партнерських мереж університетів двох країн. Наприклад, новина від 13 жовтня 2025 року повідомляє про зустріч представників Czech-Ukrainian Scientific Society (CZUSS) та Міністерства освіти Чехії, під час якої обговорювалися питання підтримки українських студентів у чеських університетах, інтеграція

українських науковців до європейської академічної спільноти, а також зміцнення співпраці між університетами Чехії та України. Це свідчить про те, що освітня співпраця має постійний динамічний характер і охоплює не лише студентів, але й науковців, викладацький склад та інституції.

Чеська сторона пропонує спеціальні стипендіальні програми для українських студентів для підвищення їхньої стійкості (Resilience) [57], а також впроваджує заходи для інтеграції українських дітей у чеську систему освіти [40].

Наслідком цих процесів є формування мережі академічної взаємодії, яка має такі характеристики:

внесення українських студентів та науковців у чеські аудиторії, лабораторії, міжнародні проекти;

відкриття спектру освітніх програм англійською мовою чи з міжнародною акредитацією, що підвищує привабливість чеських університетів;

підвищення рівня міжнародної інтеграції української вищої освіти, залучення до європейських форматів якості, стандартів, мобільності;

реалізація спільних програм модернізації та підтримки українських навчальних закладів – від реконструкції інфраструктури до методичної підтримки, підготовки викладачів і розробки навчальних програм.

Разом із тим освітнє співробітництво стикається з певними викликами. Однією з проблем є мовний бар'єр: українські студенти часто мають недостатній рівень володіння чеською чи англійською мовою, що ускладнює адаптацію. Інша важлива проблема – визнання дипломів та кваліфікацій: українські освітні документи іноді не визнаються чеськими роботодавцями або потребують додаткової процедури. Крім того, фінансові витрати, влаштування житла, культурна адаптація – усе це чинники ризику для

студентів-мігрантів. Остання проблема – це забезпечення безпечного статусу під час військових дій в Україні, що для українських студентів є значущою обставиною.

Попри виклики, перспективи освітньої співпраці між Україною та Чехією є значними. Підвищення мобільності, збільшення кількості спільних програм, інтеграція української системи освіти до європейських стандартів – усе це створює фундамент для подальшого розвитку. Важливо, що чеські університети готові відігравати роль активних партнерів і в модернізації української освіти, і в створенні спільних академічних просторів. Такий підхід сприяє посиленню гуманітарного виміру двосторонніх відносин, створенню освітнього, наукового й культурного містка між країнами.

В підсумку, освітнє співробітництво між Україною та Чехією – це не просто обмін студентами чи викладачами, а створення багаторівневої системи партнерства: між університетами, урядами та міжнародними програмами. Його розвиток свідчить про зрілість гуманітарної взаємодії, яка виходить за межі формальних міжнародних договорів і стає живим процесом людської мобільності, академічного збагачення та культурного обміну.

3.2. Культурна дипломатія: інституційні механізми, культурні центри, спільні культурні ініціативи

Культурна дипломатія виступає ключовою складовою гуманітарного виміру у відносинах між Україною та Чехією, оскільки вона створює платформу не лише для державного, але й для суспільного діалогу, міжкультурної взаємодії та зміцнення довіри. В межах українсько-чеської співпраці інституційні механізми культурної дипломатії охоплюють підписання міжурядових договорів, створення культурних центрів,

реалізацію спільних проєктів у сфері мистецтва, перекладу, науки й культурної спадщини.

Культурна дипломатія стала інструментом «м'якої сили» України в умовах російської агресії [1]. Вона виступає чинником національної безпеки [3] та трансформується відповідно до вимог воєнного часу [9]. У Празі та інших містах Чехії активно діють українські культурні осередки та проводяться дні української культури [36; 64].

Одним із важливих інституційних кроків у цій сфері стало підписання меморандуму про співробітництво між Ярославівська національна бібліотека України і Національна бібліотека Чеської Республіки у жовтні 2024 року, що передбачає співпрацю у збереженні української культурної спадщини на тлі російської агресії. [1] Цей документ містить положення про захист фондів, цифровізацію, обмін досвідом та навчання працівників бібліотек і архівів. Саме таке співробітництво створює нові формати культурної дипломатії, коли культура та пам'ять стають засобом зміцнення міжнародного партнерства.

Культурні центри і громадські ініціативи відіграють не менш важливу роль. У Чехії працюють українські громадські організації й культурні осередки, які організують виставки, кінопокази, презентації української літератури та мистецтва, а також мовні та освітні курси. Як зазначено на платформі Czech-Ukrainian Chamber of International Trade, культурний блок є важливим елементом інтеграції української громади та формування позитивного іміджу України в Чехії. Через такі ініціативи відбувається не лише передача культурного змісту, але й створення міжлюдських зв'язків, що мають довготривалий ефект у гуманітарному полі.

Спільні культурні та освітні проєкти між Україною і Чехією – ще один майданчик культурної дипломатії. Обговорення між представниками

Міністерства культури та інформаційної політики України та чеськими партнерами у вересні 2023 року зосередилося на питаннях цифровізації, арт-терапії та збереженні спадщини, що постраждала через війну. Це демонструє, що культурна дипломатія адаптується до сучасних викликів, таких як руйнування культурних об'єктів, зміщення населення та потреба у міжнародному реагуванні.

Культурна дипломатія як інструмент має кілька функцій: просування іміджу країни-партнера, підтримка діаспори, створення мереж взаємодії між митцями, науковцями, активістами, а також підтримка культурного та освітнього розвитку. В українсько-чеському контексті ці функції реалізуються через реалізацію проєктів партнерства, обмін культурними цінностями, створення тематичних заходів і платформ. Через це культурний вимір гуманітарної взаємодії переходить від одноразових заходів до системної співпраці.

Разом із тим, існують виклики. До них належать забезпечення стабільного фінансування культурних ініціатив, проблема мовної та культурної адаптації української громади, питання сталого підтримання інституцій після завершення проєктів, а також переведення культурних зв'язків у довгострокові партнерські структури. Попри це, культурна дипломатія має великий потенціал для розвитку, оскільки створює людський-антропологічний місток між країнами.

У підсумку, культурна дипломатія між Україною та Чехією виступає важливим ресурсом гуманітарного виміру, що дозволяє розвивати людські зв'язки, культурну ідентичність, академічну мобільність і соціальну інтеграцію. Ефективне використання інституційних механізмів, мереж культурних центрів та спільних культурних ініціатив сприятиме поглибленню двосторонньої гуманітарної взаємодії на майбутнє.

Європейська інтеграція України створює нові рамки й можливості для розвитку гуманітарної взаємодії з країнами-партнерами, зокрема з Чеська Республіка. Цей процес включає наближення українських освітніх, культурних, міграційних політик до стандартів Європейського Союзу, що відкриває перспективи для поглиблення співробітництва в сфері міграції, освіти та культурної дипломатії. Наприклад, станом на 2024 рік понад 4,2 млн осіб з України мали тимчасовий захист у країнах ЄС, зокрема українські діти та учні інтегрувалися в освітні системи приймаючих держав.

У сфері міграції та трудової мобільності інтеграційні процеси здатні створювати нові потоки людського капіталу, які можуть бути як викликом, так і ресурсом. Дослідження свідчать, що чисельність українських студентів за кордоном зросла приблизно на 47 % у 2023 році порівняно з попереднім роком, причому країни Центральної Європи – включно з Чехією – відіграють значну роль у цьому зростанні. Це означає, що освітня мобільність ставатиме дедалі більшою складовою гуманітарного виміру.

Культурна дипломатія отримує стимул через європейські проекти, гранти та мережі. В умовах євроінтеграції посилюється роль таких механізмів, як освітньо-культурні платформи, програми обміну, мультикультурні ініціативи, що спрямовані на зміцнення міждержавних зв'язків і підтримку української діаспори. У цьому контексті Чехія може виступати як важливий партнер-провідник, що має досвід роботи в європейському контексті і здатна підтримувати українські ініціативи.

Культурна дипломатія є одним з фундаментальних компонентів гуманітарного виміру українсько-чеських відносин, а після 2022 р. її значення суттєво посилюється. Умови війни актуалізували потребу не лише в гуманітарній допомозі, а й у формуванні позитивного образу України,

підтримці української ідентичності за кордоном, збереженні культурної спадщини та розвитку «м'якої сили» як інструменту зовнішньої політики.

В українсько-чеських відносинах діють кілька ключових інституцій та акторів культурної дипломатії:

У 2023–2024 рр. в Чеській Республіці значно зросла кількість культурних проєктів, що спрямовані на підтримку української мови і культури, збереження пам'яті про війну та сприяння інтеграції через мистецтво. Чеський уряд включив культурну сферу до програм гуманітарної допомоги й відбудови, що свідчить про поступовий перехід від «екстреної гуманітарної реакції» до культурно-гуманітарного партнерства.

Після 2022 р. популярності набули нові моделі культурної взаємодії – мобільні культурні хаби, міжуніверситетські платформи, мистецькі резиденції, міські фестивалі. Важливими прикладами є:

- Ukrainian Culture Days in Prague (2023–2024) – щорічний формат з виставками, лекціями, кінопоказами та музичними виступами;
- «Festival Ukrajina» у Брно – спільний проєкт міської влади, Карітас та університету Масарика;
- Мовні курси та лекторати з українознавства (Charles University, Masaryk University);
- Мистецькі резиденції Czech Creative Hub для митців-переселенців із України;
- Проєкт «Museum-in-Exile» – цифрова платформа захисту української культурної спадщини.

У 2024 р. у Празі та Брно були створені «Ukrainian Cultural Points», що працюють як громадські простори для інтеграції, навчання та культурної дипломатії. Вони об'єднують українських митців, викладачів, літераторів,

переселенців та чеських експертів, формуючи «культурну мережу підтримки».

Українська громада у Чехії активно бере участь у культурних ініціативах. Неурядові організації та діаспора працюють над формуванням нарративу про Україну як європейську демократичну державу, що бореться за свободу. Проєкти Smart Migration, Ukrainian House Prague, Ukrainian Women's Club Prague демонструють, що культурна дипломатія дедалі частіше набуває «горизонтального характеру» – від громади до громади.

Розвитку культурної дипломатії сприяє також цифровізація гуманітарної співпраці. У 2023–2025 рр. з'явилися нові цифрові платформи:

- онлайн-виставки («Ukraine Space», «Digital Memory of War»);
- цифрові архіви (UkrDoc, Testament Archive);
- мультимедійні проєкти українських та чеських істориків.

Це створює нову парадигму культурної дипломатії – «digital soft power», що поєднує культуру, історію, правозахист і міжнародну комунікацію.

Важливу роль відіграє «дипломатія солідарності» [7] та діяльність неурядових організацій, таких як «People in Need», які забезпечують екстрену допомогу та відновлення [54; 60]. Громадський активізм українських мігрантів у Європі стає дедалі помітнішим [10; 16].

Культурна співпраця дедалі частіше розглядається як інструмент інтеграції України до європейського гуманітарного простору. Чехія підтримує участь України в:

- Creative Europe (спільні кінопроєкти та документалістика),
- Європейські столиці культури,
- Horizon Europe – Heritage Protection,

- міжуніверситетських програмах зі студій пам'яті, Шоа, історичної травми та демократії.

Важливим сигналом є те, що чеські культурні інституції вже створюють довгострокові партнерства з українськими громадами й університетами. Це дає змогу переходити до сталих інституційних проєктів, зокрема:

- створення Українсько-чеського культурного центру в Празі;
- органі програми «Art for Recovery» для митців із постраждалих регіонів України;
- програми Resilience Heritage, спрямованої на захист пам'яток культури під час війни.

Поступово культурна дипломатія набуває реконструкційного виміру, стаючи частиною гуманітарної відбудови країни – у психологічному, освітньому та ідентифікаційному вимірах.

Висновки до розділу

Аналіз сучасного стану гуманітарної взаємодії між Україною та Чеською Республікою показує, що ця сфера набуває дедалі більшої ваги у двосторонніх відносинах, формуючи нові траєкторії співпраці в умовах європейських трансформацій.

У міграційному вимірі спостерігається зростання української громади в Чехії, що зумовлено як економічними, так і безпековими чинниками. Інтеграція українців у чеське суспільство супроводжується як позитивними практиками працевлаштування й підтримки, так і викликами – мовною

бар'єрою, нестабільністю правового статусу та потребою в соціальній адаптації. Водночас українська діаспора відіграє важливу роль у зміцненні міждержавних гуманітарних зв'язків.

У освітньому секторі налагоджено стабільне академічне партнерство між університетами України та Чехії, активізовано студентську мобільність, реалізуються спільні освітні програми, проєкти модернізації освітньої системи України за підтримки чеського уряду. Це підтверджує трансформацію освіти у важливий канал гуманітарної співпраці, що має довгострокову перспективу.

Культурна дипломатія набуває нового змісту завдяки розширенню мереж культурних центрів, інституційній підтримці збереження культурної спадщини України та активності української громади в Чехії. Розвиток культурних ініціатив сприяє формуванню позитивного образу України, зміцненню міжлюдських контактів та підтримці культурної ідентичності мігрантів.

У контексті європейської інтеграції відкриваються нові можливості для системного розвитку гуманітарного виміру – через доступ до європейських програм, адаптацію законодавства, розбудову партнерських мереж та реалізацію сталих гуманітарних стратегій. Водночас зберігається потреба в ресурсному забезпеченні, інституційній спроможності та координації дій з обох сторін.

Отже, сучасна гуманітарна взаємодія між Україною та Чехією є динамічною, багатовекторною та перспективною сферою двосторонніх відносин, яка в умовах інтеграції до ЄС може стати ключовим чинником соціального, освітнього та культурного зближення двох народів.

РОЗДІЛ IV. ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ГУМАНІТАРНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

4.1. Вплив російсько-української війни на гуманітарну співпрацю України та Чехії та повоєнне відновлення України: потенціал чеської участі у гуманітарних проектах

Повномасштабне російське вторгнення в Україну у лютому 2022 р. радикально змінило гуманітарний вимір українсько-чеських відносин. Якщо до 2022 р. гуманітарна взаємодія була відносно стабільною та зосереджувалась на питаннях трудової міграції, студентських обмінів і культурного діалогу, то після початку війни вона стала одним із центральних напрямів двостороннього співробітництва, визначаючи як політичний, так і суспільний порядок денний. Чехія перетворилася на одну з ключових країн притягнення для вимушених мігрантів з України й водночас на важливого донора гуманітарної допомоги. За даними Eurostat та UNHCR, Чехія посідає третє місце в ЄС за кількістю осіб, які отримали тимчасовий захист, – понад 340–380 тис. українців у 2023–2024 рр., що становить приблизно 9 % усіх бенефіціарів у ЄС.

Від початку війни Чехія імплементувала рішення ЄС про запровадження тимчасового захисту для осіб, які тікають від агресії, через пакет спеціального законодавства, відомого як «Lex Ukrajina». Ці закони спростили процедури отримання посвідки на перебування, доступу до

базової медичної допомоги, освіти, ринку праці та системи соціальної підтримки.

Після 24 лютого 2022 року Чехія прийняла значну кількість українців, що потребувало оперативного законодавчого регулювання, зокрема ухвалення пакету законів «Lex Ukraїna» [11; 20]. Соціально-економічна інтеграція біженців залишається актуальним питанням, яке досліджується через призму адаптації до ринку праці та соціальних послуг [4; 53].

Згодом відбувся перехід від суто кризового режиму до моделі довгострокової інтеграції: були переглянуті правила гуманітарних виплат, запроваджені жорсткіші критерії щодо житлових умов та доходів біженців, розширені можливості працевлаштування. Окремі поправки («Lex Ukraїna VII») також передбачають перспективу переходу частини українців із тимчасового захисту на довгострокове проживання, що свідчить про усвідомлення Чехією тривалого характеру гуманітарної кризи.

Ці зміни мають подвійний ефект для гуманітарного виміру відносин. З одного боку, вони сприяють інтеграції тих українців, які планують залишатися в Чехії довше, створюють передумови для перетворення вимушених мігрантів на повноцінних учасників соціально-економічного життя. З іншого боку, посилення вимог до отримання допомоги загострює питання вразливості окремих груп (самотні батьки, люди з інвалідністю, літні особи) та потребує гнучких механізмів підтримки, у тому числі через цільові двосторонні програми.

Довоєнні дослідження показували, що українці вже до 2022 р. становили одну з найбільших міграційних груп у Чехії, інтегровану переважно в сегменти низько- та середньокваліфікованої праці, а також у студентське середовище. Після початку повномасштабної війни характер міграції змінився: поряд із трудовими мігрантами та студентами з'явився

великий сегмент осіб, які отримали тимчасовий захист і потребують комплексної гуманітарної та інтеграційної підтримки.

За оцінками дослідницьких центрів, серед основних мотивів виїзду українців до Чехії після 2022 р. домінують фактори безпеки, але значну роль відіграють також соціально-економічні чинники (можливість працевлаштування, рівень соціальних стандартів, доступ до освіти для дітей). Це зумовлює потребу поєднувати у двосторонній гуманітарній політиці елементи екстреної допомоги (житло, базові виплати, гуманітарні набори) та інтеграційної підтримки (вивчення мови, визнання кваліфікацій, підтримка зайнятості, психосоціальні послуги).

У відповідь на війну Чехія суттєво розширила офіційну гуманітарну політику щодо України. Одним з ключових інструментів став урядовий «Program Ukraїna», який охоплює гуманітарну, стабілізаційну, відбудовну та економічну допомогу. Документ передбачає підтримку проєктів у сфері відновлення інфраструктури, зміцнення місцевого самоврядування, підтримки ВПО, освіти та охорони здоров'я.

Крім безпосередніх гуманітарних заходів (постачання обладнання, медикаментів, підтримка шелтерів тощо), програма має і виразний гуманітарно-дипломатичний вимір. Вона позиціонує Чехію як відповідального європейського актора, який поєднує військову, економічну та гуманітарну підтримку України, а також створює інституційну рамку для довгострокових спільних проєктів у сфері відбудови освіти, медицини, соціальної інфраструктури.

Важливою складовою гуманітарної співпраці стали неурядові організації та ініціативи громадянського суспільства. Одним із найбільш помітних акторів є чеська організація People in Need, яка ще з 2014 р. працює в Україні, а після 2022 р. реалізувала масштабну програму SOS Ukraine,

зібравши мільярди крон пожертв і надавши допомогу мільйонам людей як в Україні, так і серед українців у Чехії (гуманітарні набори, грошова допомога, підтримка житла, психосоціальні послуги).

Паралельно з цим розвиваються ініціативи української діаспори та нових хвиль мігрантів. Українські організації в Чехії (зокрема, «Українська ініціатива в Чеській Республіці») у співпраці з МІОКом та іншими партнерами реалізують проєкти на кшталт Smart Migration, спрямовані на надання інформаційної, правової та культурної підтримки українцям. Таким чином, гуманітарна співпраця виходить далеко за межі міждержавних каналів і вибудовується як багаторівнева мережа, де задіяні уряди, міжнародні організації, НУО, громади та діаспора.

Поширення гуманітарних програм супроводжується складними процесами соціальної інтеграції. Дослідження громадської думки вказують на загалом позитивне ставлення чехів до українців, особливо в контексті їхньої участі в ринку праці, однак одночасно фіксуються побоювання щодо «зловживання» соціальними виплатами та «надмірної» присутності мігрантів.

Статистичні дані свідчать, що частка українців у структурі соціальних видатків Чехії порівняно невелика, проте саме ця група часто стає об'єктом суспільних дискусій.

Для гуманітарного виміру українсько-чеських відносин це означає, що успішність інтеграційних політик (мовні курси, підтримка зайнятості, боротьба з дискримінацією) безпосередньо впливатиме на стабільність публічної підтримки гуманітарної співпраці з Україною.

Отже, російсько-українська війна гуманітаризувала українсько-чеський порядок денний, зробивши питання міграції, інтеграції, соціального захисту та підтримки відбудови ключовими темами двостороннього діалогу. Чехія

виступає не лише притулком для сотень тисяч українців, а й партнером України в сфері гуманітарної та стабілізаційної допомоги, що відкриває нові можливості для поєднання міграційної, освітньої та культурної політики.

Водночас масштаб викликів – від навантаження на соціальні системи до ризиків ксенофобії та втоми суспільства від війни – потребує подальшої інституціоналізації гуманітарної взаємодії, розширення форматів участі місцевих громад, університетів та культурних інституцій. Ці тенденції формують контекст для аналізу міграційного, освітнього та культурно-дипломатичного вимірів українсько-чеських відносин у наступних підрозділах.

Попри триваючу російсько-українську війну, процес відновлення України вже розпочався й розглядається як довгостроковий та поетапний. У цьому контексті Чеська Республіка поступово трансформує свою підтримку від переважно кризово-гуманітарної до структурної участі у проектах відбудови, поєднуючи гуманітарний, стабілізаційний та економічний виміри. Відновлення інфраструктури, системи охорони здоров'я, освіти, житлового сектору та місцевих громад становить один з ключових напрямів сучасного гуманітарного виміру українсько-чеських відносин. Інституційні рамки: «Program Ukrajina» та урядові стратегії

Основним інструментом чеської участі у відбудові є «Program Ukrajina» – урядова рамкова програма гуманітарної, стабілізаційної, реконструкційної та економічної допомоги Україні, яку координує МЗС Чехії у співпраці з низкою міністерств. Програма на 2023–2025 рр. передбачає річне фінансування в обсязі близько 500 млн чеських крон (із залученням МЗС, МВС, Мінпромторгу, Міносвіти) і спрямована на підтримку критичної інфраструктури, відновлення базових послуг, зміцнення місцевого самоврядування й участь чеського бізнесу у реконструкційних проектах.

На політичному рівні зобов'язання Чехії щодо відновлення України закріплено також в Угоді про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку, підписаній у липні 2024 р. Віденським пунктом цього документа є внесок Чехії у реалізацію Плану відновлення України через двосторонні та багатосторонні канали, включно з механізмами ЄС (Ukraine Facility).

Крім того, чеський уряд ухвалив рішення продовжити та розширити фінансування після 2025 р.: у публічних комунікаціях згадується намір виділяти понад 40 млн євро щорічно до 2030 р. на проекти відбудови, що істотно підсилює довгостроковий характер зобов'язань.

Галузеві пріоритети: енергетика, водна інфраструктура, охорона здоров'я.

У промовах чеського міністра закордонних справ Яна Ліпавського на конференціях з відновлення України наголошується, що нині чеська допомога зосереджена на проектуванні й будівництві об'єктів генерації електроенергії, системах очищення води та первинній медичній інфраструктурі (амбулаторії, лікарні, модульні медичні центри). Окремо підкреслено, що Чехія взяла «шефство» над реконструкцією Дніпропетровської області, фокусуючись на ключових комунальних та соціальних об'єктах.

Додатковим напрямом виступає модернізація українських лікарень за участі Чеської Республіки. Станом на 2025 р. погоджено щонайменше шість інвестиційних проектів у сфері охорони здоров'я, які реалізуються за підтримки Європейської комісії та чеських партнерів і включають оновлення медичного обладнання, реконструкцію будівель та підвищення енергоефективності. Кабінет Міністрів України

Важливу роль у відбудові водної інфраструктури відіграє чесько-українське співробітництво, зокрема проведення спеціальних форумів за участю урядових структур, муніципалітетів та компаній, де обговорюються проекти з відновлення систем водопостачання та очищення стічних вод у громадах, що постраждали від руйнування.

Участь чеського бізнесу та формування «реконструкційної» екосистеми

Відбудова України розглядається чеською стороною як можливість поєднати гуманітарні, політичні та економічні цілі. Аналітичні дослідження підкреслюють, що чеські підприємства вже залучені до реконструкційних проектів у житловому секторі, енергетиці та інфраструктурі, зокрема в рамках міжурядової співпраці й субпідрядів за рахунок міжнародного фінансування.

При цьому звертається увага на низку ризиків: невизначеність безпекової ситуації, регуляторні бар'єри, конкуренцію з боку великих транснаціональних компаній. Подібні виклики зумовлюють потребу у прозорих механізмах відбору проектів, надійних гарантіях для інвесторів та тісній координації між урядами, міжнародними фінансовими інституціями та місцевими громадами України.

З гуманітарної точки зору участь чеського бізнесу у відбудові не може обмежуватися комерційними інтересами: вона стає важливим інструментом відновлення життєздатності громад, створення робочих місць для ВПО та поверненців, покращення доступу до базових послуг (житло, тепло, вода, медицина, освіта). Таким чином, економічний компонент реконструкції безпосередньо пов'язаний з гуманітарними цілями – підвищенням стійкості українського суспільства до наслідків війни.

Ще також слід відзначити про роль неурядових організацій у переході від екстреної допомоги до відбудови.

Чеські та міжнародні НУО, передусім People in Need, посідають провідне місце у польовій реалізації гуманітарних і ранньо-відновлювальних проєктів. Організація працює в Україні з 2003 р., а з 2014 р. – у зоні конфлікту на сході, поступово переорієнтовуючи свою діяльність від роздачі екстреної допомоги до програм посилення стійкості громад, підтримки житлового фонду, зимування, відновлення соціальної інфраструктури, створення громадських просторів для вразливих груп.

Такі ініціативи демонструють, що гуманітарний вимір відбудови виходить за рамки фізичної реконструкції будівель. Йдеться про комплексне відновлення соціальної тканини: повернення людей до домівок, подолання травматичного досвіду, відновлення доступу до освіти й медицини, розвиток місцевого самоврядування. У цьому процесі громадські організації та місцеві партнери виступають медіаторами між міжнародними донорами, центральною владою та громадами.

Окремим напрямом є участь Чехії у відновленні української освітньої та наукової інфраструктури. Поряд із стипендіальними програмами для студентів і дослідників, чеські університети та наукові консорціуми долучаються до проєктів із розробки дорожніх карт модернізації дослідницької інфраструктури України, зокрема в екологічній та медико-екологічній сфері.

Подібні ініціативи поєднують гуманітарний, інноваційний та інтеграційний аспекти: з одного боку, вони спрямовані на відновлення зруйнованого наукового потенціалу, з іншого – сприяють глибшій інтеграції України в Європейський дослідницький простір та формуванню спільних стандартів якості в освіті й науці. Для українсько-чеських відносин це створює підґрунтя для розвитку спільних магістерських програм,

дослідницьких центрів, мереж академічної мобільності, які вже не обмежуються короткостроковою відповіддю на кризу.

Уряд Чехії розробив довгострокові стратегії міграції та реконструкції України [41; 61]. Гуманітарна допомога та участь Чехії у конференціях з відновлення України (Ukraine Recovery Conference) підкреслюють сталість цієї підтримки [33; 42; 46]. Окремим напрямом є цифрова фіксація подій війни та збереження культурної спадщини [48; 49; 51].

Перспективи чеської участі у повоєнному відновленні України загалом оцінюються як позитивні, проте не позбавлені внутрішніх та зовнішніх ризиків. По-перше, в самій Чехії триває політична дискусія щодо масштабів і форм допомоги Україні; частина політичних сил намагається обмежити витрати на підтримку Києва, апелюючи до внутрішньополітичних та соціально-економічних проблем.

По-друге, ключовим питанням залишається спроможність українських інституцій забезпечити прозорість реалізації проєктів, ефективне використання ресурсів та належну координацію між центральною владою і громадами. Це безпосередньо пов'язано з умовами, прописаними в двосторонніх і багатосторонніх угодах про відновлення.

По-третє, важливою умовою сталості гуманітарних проєктів є залучення до них місцевих громад, університетів та культурних інституцій, а також української діаспори в Чехії. Їхня участь дозволяє краще враховувати потреби населення, поєднувати «згори-вниз» підходи донорів з «знизу-вгору» ініціативами громад, що зрештою посилює гуманітарний вимір двосторонніх відносин.

Таким чином, потенціал чеської участі у повоєнному відновленні України полягає не лише у фінансових вливаннях, але й у трансфері інституційного та технічного досвіду, розвитку партнерств між містами,

університетами, лікарнями, громадськими організаціями. За умови належної координації та політичної волі з обох сторін гуманітарні проєкти у сфері відбудови можуть стати одним із ключових драйверів поглиблення українсько-чеських відносин у середньо- та довгостроковій перспективі.

4.2. Виклики і перспективи співпраці України і Чехії

Українсько-чеські відносини упродовж останніх десятиліть характеризуються стабільним розвитком та позитивною динамікою, що зумовлено спільними європейськими цінностями, історичним досвідом трансформації та зацікавленістю у безпеці й розвитку Центрально-Східної Європи. Чеська Республіка послідовно підтримує суверенітет і територіальну цілісність України, виступає за її європейську інтеграцію та бере активну участь у політичній, економічній і безпековій співпраці.

Попри загалом позитивний характер відносин, співпраця України і Чехії стикається з низкою викликів політичного, економічного та інституційного характеру.

По-перше, суттєвим викликом залишається безпекове середовище в Європі, зумовлене російською агресією проти України. Хоча Чехія є активним прихильником посилення санкційної політики та військово-технічної допомоги Україні, обмеженість ресурсів і внутрішньополітичні дискусії в межах ЄС та НАТО можуть впливати на обсяги і темпи підтримки.

По-друге, економічна співпраця стримується структурними проблемами української економіки, зокрема недостатнім рівнем захисту інвестицій, бюрократичними бар'єрами та наслідками війни. Для чеського бізнесу ризики, пов'язані з безпекою та прогнозованістю економічної

політики, залишаються фактором обережності у розширенні інвестиційної присутності в Україні.

По-третє, викликом є асиметрія інституційних можливостей сторін. Чехія як держава – член Європейського Союзу діє в межах спільної політики ЄС, що обмежує двосторонній маневр, тоді як Україна перебуває у процесі адаптації до європейських норм і стандартів. Це вимагає значних адміністративних та правових зусиль з українського боку.

По-четверте, соціально-гуманітарний вимір співпраці також має проблемні аспекти. Масова трудова міграція українців до Чехії, з одного боку, сприяє розвитку чеської економіки, а з іншого — створює виклики у сфері соціальної інтеграції, захисту прав працівників та запобігання дискримінації.

Незважаючи на наявні виклики, перспективи співпраці України і Чехії залишаються загалом сприятливими та мають значний потенціал.

У політичному вимірі важливою перспективою є подальша підтримка Чехією євроінтеграційного курсу України, зокрема в контексті переговорів про вступ до ЄС. Чеський досвід постсоціалістичних реформ і європейської інтеграції може бути корисним для України у сфері інституційної модернізації та впровадження європейських стандартів управління.

У сфері безпеки перспективною є поглиблена співпраця в межах НАТО та ЄС, зокрема у військово-технічній, оборонно-промисловій та навчальній сферах. Чехія може відігравати роль важливого партнера у відновленні оборонного потенціалу України та підготовці кадрів.

Економічна співпраця має потенціал розширення у сферах енергетики, машинобудування, інфраструктурної відбудови та «зеленої» економіки. Участь чеських компаній у післявоєнній відбудові України розглядається як

взаємовигідний напрям, що сприятиме як економічному розвитку України, так і розширенню зовнішньоекономічних можливостей Чехії.

Гуманітарний та культурний виміри співпраці також мають значні перспективи. Поглиблення освітніх і наукових обмінів, підтримка української громади в Чехії та розвиток культурної дипломатії сприятимуть формуванню сталого партнерства на суспільному рівні.

Висновки до розділу 4

Гуманітарний вимір українсько-чеських відносин після 2022 р. набув нової якості та значно розширився за своїм змістом. Первинна гуманітарна підтримка, пов'язана з реагуванням на наслідки війни, поступово трансформується в інституційне та стратегічне гуманітарне партнерство, що охоплює повоєнне відновлення, соціальну інтеграцію, освіту, культуру, цифрову дипломатію та місцеве врядування.

У даному розділі було показано, що повномасштабна війна спричинила різкий гуманітарний поворот у двосторонніх відносинах. Чехія стала одним із основних центрів прийому українських біженців, розробила нові нормативно-правові механізми допомоги («Lex Ukraїna»), а також започаткувала підтримку інтеграції українців у чеське суспільство, зокрема через освіту, соціальну сферу та ринок праці.

Доведено, що гуманітарна співпраця переходить до стадії структурної реконструкції, де гуманітарна та відбудовна політика поєднуються в єдиний комплекс. Програма «Program Ukraїna», участь міністерств та НУО, залучення чеського бізнесу, локальні партнерства громад створюють умови для довгострокових спільних проєктів у сфері будівництва, медицини, освіти,

водної інфраструктури та розвитку людського потенціалу. Участь Чехії в реконструкції України поступово перетворюється на цілісний гуманітарно-економічний інструмент зовнішньої політики.

Значення культурної дипломатії зростає на тлі війни і стає одним з ключових засобів збереження ідентичності, формування позитивного образу України та розвитку горизонтальних зв'язків між суспільствами. З'являються нові культурні центри, цифрові архіви, мистецькі резиденції та освітні формати, які допомагають поєднувати гуманітарні, культурні й аналітичні підходи. Важливу роль відіграє українська діаспора, яка стає не лише об'єктом політики, а й активним суб'єктом культурної дипломатії.

Перспективи гуманітарної співпраці безпосередньо пов'язані з процесом європейської інтеграції України. Гуманітарна взаємодія з Чехією може слугувати своєрідним «індикатором готовності» України до вступу в ЄС, адже саме гуманітарна сфера відображає якість соціальних інституцій, стійкість суспільства, рівень інтеграції в європейський культурно-освітній простір і здатність до модернізації. У цьому сенсі гуманітарний вимір перетворюється на довгостроковий інструмент євроінтеграції, що об'єднує державну політику, місцеве самоврядування, університети, громадянське суспільство та бізнес.

Загалом у розділі було доведено, що гуманітарна співпраця України та Чехії еволюціонує від реактивної допомоги до стратегічного партнерства, здатного формувати нові моделі повоєнної реконструкції та інтеграції. Вона стає не лише сферою міждержавного діалогу, а й простором трансформації українського суспільства, де поєднуються відбудова, ідентичність, культура, соціальна стійкість та європейські стандарти розвитку.

Отже, співпраця України і Чеської Республіки розвивається в умовах складного міжнародного середовища, що зумовлює наявність суттєвих

викликів. Водночас стратегічна зацікавленість обох держав, спільні цінності та взаємодоповнюваність економічних і політичних інтересів створюють міцне підґрунтя для подальшого поглиблення двосторонніх відносин. Реалізація наявних перспектив значною мірою залежатиме від успішності реформ в Україні, збереження міжнародної підтримки та ефективної координації в європейських і євроатлантичних структурах

ВИСНОВОК

Гуманітарний вимір міжнародних відносин є складним багатовимірним явищем, що охоплює політичні, соціальні, культурні, освітні та міграційні аспекти взаємодії держав. Він формує не лише суспільні зв'язки, а й сприяє посиленню міжнародного іміджу країни, розвитку дипломатичних відносин та зміцненню національної безпеки.

У сучасних умовах гуманітарна політика стає інструментом «м'якої сили» (soft power) та публічної дипломатії. Україна та Чехія активно використовують її як засіб налагодження міжлюдських контактів, підтримки культурної ідентичності та розширення академічної співпраці. Особливо після 2022 року гуманітарна сфера набула також функції стабілізації та соціальної інтеграції у відповідь на міграційні та воєнні виклики.

Наукова інтерпретація гуманітарної співпраці базується на комбінації класичних теорій міжнародних відносин (лібералізм, неореалізм, конструктивізм) та сучасних концепцій soft power, public diplomacy, resilience. Це дає змогу розглядати гуманітарні зв'язки як ключовий інструмент зовнішньої політики, здатний впливати на міжнародне сприйняття України та формувати стратегічне партнерство із Чехією.

Міграція, освіта та культурна дипломатія були визначені основними компонентами гуманітарного виміру українсько-чеських відносин.

Міграційний аспект відображає реакцію Чехії на українську кризу та здатність держави інтегрувати значну кількість українських громадян.

Освітній компонент проявляється в розширенні академічної мобільності, спільних університетських проєктах та участі в програмах Erasmus+, Visegrad Fund та Interreg.

Культурна дипломатія стала засобом підтримки української ідентичності за кордоном та формування позитивного образу України в Європі.

Джерельна база дослідження демонструє широкий спектр інформаційних джерел: офіційні документи та угоди, статистичні дані, медіадискурс, дослідження аналітичних центрів, діяльність громадських організацій і наукові праці. Це підтверджує міждисциплінарний характер досліджуваної проблематики та її актуальність для сучасної політичної науки та міжнародних відносин.

Українсько-чеські гуманітарні відносини не можна розглядати лише у контексті співпраці – вони стають моделлю реальної солідарності та підтримки, прикладом успішної інтеграційної політики, засобом формування нових форматів партнерства у Європі.

Отже, гуманітарний вимір українсько-чеських відносин — це не лише соціокультурний процес, але й важливий компонент зовнішньої політики, дипломатії та європейської безпеки. Його дослідження відкриває можливості для оцінки трансформації міжнародної взаємодії в умовах кризи та формування нових моделей співпраці між державами.

У другому розділі було досліджено історичну динаміку становлення гуманітарного виміру українсько-чеських відносин, починаючи з моменту здобуття Україною незалежності та до часу її інтеграції у європейські структури. Аналіз дозволив простежити трансформацію співпраці від базових контактів до формування інституційного партнерства, у якому домінують освітні, культурні та євроінтеграційні компоненти.

Період 1990-х років став початковим етапом у формуванні українсько-чеської взаємодії. Чехія однією з перших визнала незалежність України та відкрила дипломатичне представництво в Києві. Незважаючи на обмежені

ресурси обох держав, було закладено основи контактів у сфері освіти, культури та захисту історичної пам'яті. У цей час гуманітарні зв'язки здебільшого реалізовувалися через окремі ініціативи університетів, культурних товариств, діаспори та неурядових організацій. Поступово розпочалося формування правової бази співпраці – були укладені перші угоди про культурне та академічне співробітництво, створені міжурядові комісії з гуманітарних питань.

На початку 2000-х років гуманітарний діалог набув інституційного характеру. Відбувається активізація співпраці між університетами, музеями, науковими установами, відновлюються довоєнні культурні зв'язки та започатковуються нові формати академічної мобільності. Значним поштовхом стали чеські програми підтримки українських студентів, розвиток стипендіальних програм, збільшення кількості українських студентів у вишах Чехії, а також створення спільних навчальних курсів та проектів. Саме в цей період гуманітарна співпраця починає базуватися не лише на міждержавних угодах, а на інституційній сталій взаємодії між органами місцевого самоврядування, університетами та громадськими організаціями.

Особливе значення мала культурна дипломатія, яка сприяла формуванню взаємного позитивного образу між суспільствами. У Чехії активізувалися прояви зацікавленості українською історією, мовою та культурою; українська тематика починає з'являтися у виставках, фестивалях, освітніх програмах.

Водночас, українська діаспора в Чехії почала відігравати дедалі важливішу роль як посередник гуманітарної комунікації. Саме вона сприяла відкриттю недільних українських шкіл, організації культурних заходів, відзначенню історичних дат, популяризації української літератури та мистецтва. Формувалися нові громадські ініціативи, які з часом

трансформувалися у НУО, здатні впливати на гуманітарну політику на місцевому рівні. Тому вже в середині 2000-х років гуманітарний діалог перетворюється на системний і двосторонній процес, що включає офіційні структури, освітні заклади, громадські організації та мережі локального партнерства.

Ключовим етапом стала європейська інтеграція Чехії, зокрема її вступ до ЄС у 2004 році. Цей фактор істотно змінив характер взаємодії з Україною, адже гуманітарна співпраця почала трансформуватися у частину ширшої європейської політики сусідства, а не лише двостороннього партнерства. Україна отримала доступ до європейських програм – Erasmus+, Horizon, Interreg, Visegrad Fund – що стало основою для розвитку академічних обмінів та культурних проєктів. Суттєву роль відіграло також набуття Чехією досвіду трансформації постсоціалістичної держави у демократичну європейську країну, що стало корисним кейсом для України.

Особливої уваги заслуговує зростаюча роль академічної дипломатії. Українські та чеські університети почали створювати спільні програми подвійних дипломів, літні школи, спільні дослідницькі групи й перекладацькі проєкти. Акцент зміщується від формального партнерства до практичної співпраці на рівні “людина-інституція-інституція”, що відповідає сучасним тенденціям розвитку гуманітарної дипломатії. Такі процеси заклали основу для формування сталих горизонтальних мереж – від університетського рівня до локальних громад.

Таким чином, гуманітарний вимір українсько-чеських відносин поступово еволюціонував від окремих ініціатив до комплексної багаторівневої системи співпраці. Його розвиток пройшов три ключові етапи:

1990-ті роки – зародження взаємодії, формування правової й інституційної бази.

2000-ні роки – інституціоналізація, розвиток освітнього та культурного партнерства, активізація діаспори та місцевих громад.

Після 2004 року – перехід до європейської парадигми співпраці, використання європейських механізмів підтримки, поява мультирівневих моделей гуманітарної взаємодії.

Загалом, аналіз еволюції гуманітарного виміру українсько-чеських відносин свідчить, що цей напрям став стратегічним каналом взаємодії між державами, сприяв позитивній зміні образу України у чеському суспільстві, формуванню спільних європейських цінностей та створенню підґрунтя для майбутньої інтеграції України до ЄС. Взаємодія у сфері освіти, культури та міграції не лише відображала реальні потреби суспільства, а й виконувала функцію довіри, соціальної підтримки та солідарності, яка набуде вирішального значення в умовах кризи після 2014 та особливо – після 2022 року.

Отже, гуманітарна співпраця стала не другорядним, а системоутворюючим компонентом двосторонніх відносин. Вона створила фундамент для сучасного етапу взаємодії, що базується на крос-інституційній співпраці, інтеграційних механізмах ЄС, транскордонних проєктах, міграційній політиці та формуванні нових освітньо-культурних платформ. Це відкриває перспективи для подальшого розвитку гуманітарного партнерства України та Чехії як одного з найуспішніших прикладів співпраці в Центрально-Східній Європі.

Проведене дослідження сучасного етапу гуманітарного співробітництва України та Чехії дозволило виявити, що гуманітарний вимір двосторонніх відносин перетворився на один із ключових елементів стратегічного партнерства між державами. Він набув багатовимірної структури, а також значно активізувався після 2014 р., а особливо після

початку повномасштабного вторгнення РФ у 2022 р. Саме у цей період гуманітарна взаємодія стала не лише елементом зовнішньої політики, але й інструментом підтримки та солідарності з українським суспільством, що перебуває у стані глибокої кризи.

Міграція та захист українців у Чехії стали центральним компонентом гуманітарної політики. Чехія стала третьою країною в ЄС за кількістю прийнятих українських біженців, надавши їм статус тимчасового захисту, доступ до освіти, медицини, ринку праці та житла. Створення інституційних механізмів адаптації та інтеграції – таких як програми працевлаштування, мовні курси, психологічна підтримка, українські школи – перетворило Чехію на один із головних центрів прийому українських громадян у Європі. Значну роль відіграють чеські НУО, місцеві громади, волонтерські організації та українська діаспора, що формує стійку мережу підтримки, яка вже має ознаки тривалої інтеграції.

Освіта та наука стали галузями, де співпраця між Україною та Чехією демонструє стабільне зростання. Українські студенти посідають одне з провідних місць серед іноземців у чеських університетах, а кількість спільних освітніх проєктів зростає щорічно. Програми Erasmus+, Visegrad Fund, Interreg та міжуніверситетські угоди створили реальний простір для академічної мобільності та спільних досліджень. Українські університети активно інтегруються в європейський освітній простір, а чеські заклади відіграють роль провідних партнерів у модернізації української освіти, зокрема через цифровізацію, розробку спільних курсів, літніх шкіл та подвійні дипломи. З'являються нові напрями співпраці, наприклад, психологічна реабілітація військових, соціальна інтеграція переселенців, регіональні студії та безпекові дослідження.

Культурний вимір гуманітарної взаємодії виявився одним із найгнучкіших та найдинамічніших. Функціонування Чеських центрів, українських культурних просторів, неформальних хабів (House of Ukraine, Praga UA, Український інститут), проведення фестивалів, виставок, кінопоказів та перекладацьких проєктів сприяють формуванню позитивного образу України в очах чеського суспільства. Відбувається зміна дискурсу – Україна перестає бути «країною перехідного періоду» і все частіше сприймається як частина європейської культурної та політичної спільноти. Культурна дипломатія стає інструментом суб'єктності України, що особливо важливо у контексті її руху до ЄС.

На основі аналізу сучасного стану можна виділити ключові перспективи розвитку українсько-чеської гуманітарної взаємодії:

1. Перехід до довгострокової інтеграції українців у Чехії. Можливим є формування нової хвилі україно-чеського громадянського суспільства, що сприятиме стійким партнерствам між громадами, університетами та культурними організаціями.

2. Європейський вимір гуманітарної співпраці. Механізми підтримки України дедалі більше інтегруються у політику ЄС та V4. Чехія може стати «мостом» України до європейського освітнього та культурного простору.

3. Інституціоналізація співпраці. Очікується подальше зміцнення двосторонніх форматів: спільні науково-дослідницькі центри; культурні офіси; українознавчі студії у чеських університетах; міжмуніципальні партнерства та міста-побратими.

4. Розвиток транснаціональної освітньої моделі. Можливе створення «українських освітніх програм у вигнанні», курсів з постконфліктної реконструкції, безпеки та реінтеграції – з участю чеських та українських викладачів.

Спільні культурні ініціативи можуть стати інструментами психологічної підтримки, збереження ідентичності та формування суб'єктності України в Європі.

Сучасний гуманітарний вимір українсько-чеських відносин вийшов за межі традиційного «міждержавного» підходу. Він поступово набуває рис мультирівневої євроінтеграційної моделі, де взаємодіють державні структури, місцеві громади, університети, НУО, діаспора та волонтерські платформи. Це свідчить про перехід до нової парадигми гуманітарної дипломатії, в якій ключову роль відіграють не лише політичні рішення, а й люди, мережі, знання та культурна комунікація.

Отже, гуманітарні зв'язки між Україною та Чехією сьогодні – це не просто співпраця, а приклад стратегічної солідарності, який може слугувати моделлю для відносин України з іншими країнами Європи на шляху до повноправного членства в ЄС.

Дослідження сучасних і майбутніх тенденцій гуманітарної взаємодії України та Чехії показує, що гуманітарний вимір став не лише сферою співпраці, але й ключовим інструментом геополітичної стійкості, міжнародної підтримки та європейського визнання України. Події після 24 лютого 2022 року радикально змінили природу двосторонніх відносин де гуманітарна співпраця перетворилася на масштабну систему солідарності, що охоплює державні інституції, громадянське суспільство, університети, муніципалітети, цифрові платформи та діаспору.

Російсько-українська війна стала каталізатором переформатування гуманітарного порядку денного. Чехія стала однією з провідних країн ЄС за рівнем підтримки України, надавши притулок понад 500 тис. українських громадян, запровадивши статус тимчасового захисту, мовні та інтеграційні програми, спрощений доступ до освіти та ринку праці. Війна зумовила появу

нового типу гуманітарної політики – кризового управління людським потенціалом, у якому чеський досвід розглядається як модель для країн ЄС.

Чехія вже заявила про готовність виконувати роль регіонального партнера у повоєнній реконструкції України. Напрямки потенційної співпраці включають: психологічну реабілітацію військових та цивільних; відновлення освітньої інфраструктури; перехід до європейської моделі публічних сервісів; підготовку фахівців із постконфліктного управління, урбаністики, інклюзивної освіти; гуманітарну та культурну реконструкцію громад.

Особливого значення набувають цифрові гуманітарні платформи, e-learning, онлайн-програми адаптації та академічні хаби. Освітні та культурні проекти переходять у формат: спільних MOOC-платформ; віртуальних лабораторій; культурних форумів; подкастів та цифрового архівування. Ці інструменти формують «цифрову гуманітарну дипломатію», яка стає ключовим елементом інтеграції українців у європейський простір навіть під час війни.

Українська діаспора, що зросла в Чехії більш ніж удвічі після 2022 р., перетворилася на політичного та суспільного суб'єкта, здатного впливати на формування гуманітарної політики. Громадські організації, культурні хаби, локальні громади та волонтери створюють мережеву систему підтримки, яка не зникає після завершення бойових дій. Саме вони виступають рушієм нових форматів співпраці – від інтеграції дітей до міжнародних культурних фестивалів та партнерств між містами.

Аналіз показав, що гуманітарний вимір може стати одним із ключових аргументів на користь вступу України до ЄС. Перспективними є: українознавчі студії в чеських університетах; мережа міст-побратимів;

транскордонні гуманітарні проєкти; участь Чехії у ініціативі «Rebuild Ukraine»; створення спільних культурних і освітніх просторів у Європі.

У цьому контексті гуманітарна співпраця України з Чехією вже сьогодні виконує функцію «м'якого входу» України до європейського освітнього та культурного простору, що має стратегічне значення для майбутнього членства.

Війна не зупинила гуманітарні відносини України та Чехії, а навпаки, вона переформатувала їх у нову, більш стійку модель, засновану на солідарності, мережових зв'язках, нових форматах цифрової дипломатії та громадянській участі. Гуманітарний вимір сьогодні є не просто сферою комунікації, а віссю трансформації України на основі європейських цінностей.

Таким чином, українсько-чеське партнерство може стати пілотним проєктом для формування гуманітарної політики Європи у XXI столітті, а гуманітарна дипломатія – ключем до повноправного входження України в простір ЄС.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабінська М. Культурна дипломатія як інструмент «м'якої сили» України в умовах сучасних викликів. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія. 2022. Вип. 33. С. 85–94.
2. Гаврилова О. Освітня міграція українців до країн Вишеградської групи: виклики та можливості. Зовнішні справи. 2021. № 4. С. 15–20.
3. Гай-Нижник П. Культурна дипломатія як чинник національної безпеки та міжнародного авторитету держави. Гілея: науковий вісник. 2023. Вип. 182. С. 44–51.
4. Горохольська Т. Соціально-економічна інтеграція українських біженців у Чеській Республіці після 24 лютого 2022 року. Економіка та суспільство. 2023. № 51. URL: <https://economyandsociety.in.ua>
5. Гуманітарна допомога Україні: Чеська Республіка. — Міністерство внутрішніх справ Чеської Республіки (MVČR), 2024. — URL: <https://www.mvcr.cz>
6. Допомога Україні. — Офіційний портал Уряду Чеської Республіки, 2024. — URL: <https://www.vlada.cz>
7. Дробот І., Марчук В. Дипломатія солідарності: допомога Чехії Україні в умовах російської агресії. Політичне життя. 2023. № 2. С. 112–118.
8. Каракуц А. Чехія та Україна: від економічного партнерства до стратегічного альянсу. Аналітична записка Центру міжнародних досліджень. 2024. 12 с.

9. Кіндрат Г. Трансформація культурної дипломатії України в Чехії в умовах війни. Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти. 2023. Вип. 12. С. 140–152.
10. Ключковська І. та ін. Молодіжний громадський активізм українських мігрантів у Європі [Електронний ресурс] // МІОК. – 2023. – Режим доступу: <https://miok.lviv.ua/> (дата звернення: 22.11.2025).
11. Ковальський В. Правовий статус українських переселенців у Чехії: аналіз змін у законодавстві «Lex Ucraina». Юридичний вісник. 2023. № 3. С. 45–52.
12. Круглашов А. Гуманітарна політика: основні поняття. MediaForum. 2024. URL: <https://journals.chnu.edu.ua/mediaforum/article/view/686>
13. Леонтієва Я. Українська громада в Чеській Республіці: особливості адаптації та збереження національної ідентичності. Соціологічні студії. 2022. № 1(20). С. 34–41.
14. Лизанчук В. Інформаційна складова гуманітарної співпраці України та Чехії. Український інформаційний простір. 2024. № 11. С. 188–201.
15. Малиновська О. Міграційна політика Чеської Республіки щодо громадян України: історія та сучасність. Стратегічні пріоритети. 2021. № 2. С. 67–75.
16. Маруховська-Картунова О. Роль громадських організацій у наданні гуманітарної допомоги Україні (на прикладі Чехії). Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. 2023. Вип. 35. С. 88–95.
17. Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою (МІОК). Українці в Чехії: інтеграція, освіта, перспективи. Збірник матеріалів. Львів, 2024. 120 с.

18. Оніщенко А. Пріоритети Чеського головування в Раді ЄС та підтримка євроінтеграційних прагнень України. Європейські студії. 2023. № 5. С. 12–19.
19. Президент України. Угода про співробітництво у сфері безпеки та довгострокову підтримку між Україною та Чеською Республікою. — 18 липня 2024. — URL: <https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-ta-dovgostrokovu-p-92237>
20. Про тимчасовий захист у Чеській Республіці : Закон Чеської Республіки № 65/2022 Coll. — 2022.
21. Сінайко О. О. та ін. Гуманітарна політика в Україні: виклики та перспективи (Біла книга). Київ: НІСД, 2021. 112 с.
22. Сущенко А. І., Мамонтова Е. В., Краснопольська Т. М. Гуманітарна політика держави. Одеса: ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2022. 48 с.
23. Томашенко І. Гуманітарна дипломатія України в умовах війни та євроінтеграції // Стратегічні студії. – 2024. – №2. – С. 49–68.
24. Трощинський В. Еволюція гуманітарної політики України в Центрально-Східній Європі. Державне управління та державна служба. 2023. № 4. С. 22–30.
25. Шевченко О. Культурні центри як інструмент публічної дипломатії: досвід Чеських центрів в Україні. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2024. Вип. 158. С. 54–63.
26. Agreement on Security Cooperation and Long-Term Support between Ukraine and the Czech Republic від 18.07.2024 р. [Електронний ресурс]. – Офіційне інтернет-представництво Президента України. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/>
27. Cedefop. Czechia: Integration of Ukrainian refugees in VET and the labour market. — 2022. — URL: <https://www.cedefop.europa.eu>

28. Český statistický úřad. Migration statistics. — 2025. — URL: <https://www.czso.cz>
29. «Chapter 1: The EU's support for Ukraine — The EU in 2024». Європейська Комісія. URL: <https://op.europa.eu/webpub/com/general-report-2024/en/chapter1.html>
30. CMI - Chr. Michelsen Institute. Humanitarian Diplomacy: A New Research Agenda. — URL: <https://www.cmi.no>
31. Council on Foreign Relations Education. Tools of Foreign Policy — What Is Soft Power? — URL: <https://education.cfr.org>
32. Cultural cooperation with Ukraine [Електронний ресурс] // Ministry of Culture of the Czech Republic. — 2024. — Режим доступу: <https://mkcr.cz/>
33. CzechAid. Development cooperation and humanitarian aid of the Czech Republic 2024 [Електронний ресурс]. — Прага : Czech Development Agency, 2024. — 24 p. — Режим доступу: <https://mzv.gov.cz/>
34. Czech Centres: Strategy 2024–2027. — Prague : Czech Centres, 2024. — 24 p.
35. Czech-Ukrainian Scientific Society (CZUSS). Strengthening Czech–Ukrainian Academic Cooperation. 13 жовтня 2025. URL: <https://czuss.cz/news/strengthening-czech-ukrainian-academic-cooperation/>
36. Days of Ukrainian Culture in Prague 2023–2024 [Електронний ресурс] // Salesiánský centrum Praha. — 2024. — Режим доступу: <https://salesiani.cz/ukraine/>
37. DiploFoundation. Soft power diplomacy. — URL: <https://www.diplomacy.edu>

38. Government of the Czech Republic. Czech Republic to allocate extra €1.2 million for support of Ukrainian education reform and university cooperation. 5 березня 2019.
URL: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/pidtrimka-reformi-osviti-peremishchenih-vishiv-ta-spivpracya-mizh-universitetami-chehiya-nadaye-ukrayini-shche-12-mln-yevro-na-moderniziyu-osvitnoyi-sistemi>
39. EJSSS. Study on soft power vs hard power. — [Electronic resource].
40. European Commission. How countries are addressing the integration of children from Ukraine in EU education systems. 3 July 2024.
URL: <https://education.ec.europa.eu/node/2895>
41. Foreign Policy Concept of the Czech Republic. — Prague : Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, 2023. — 48 p.
42. Humanitarian, stabilization, reconstruction and economic assistance programme for Ukraine 2023–2025. — Ministry of Foreign Affairs of the Czech Republic, 2023. — 32 p.
43. ICRC blog. Additional article on humanitarian influence. —
URL: <https://blogs.icrc.org>
44. Keohane R. Power and Interdependence / R. Keohane, J. Nye. — London : Longman, 2012. — 368 p.
45. Leontiyeva Y. Ukrainian students in the Czech Republic: policies of involvement, integration and students' motivation and plans. — Kyiv : CEDOS, 2019. — URL: <https://cedos.org.ua>
46. Minister Lipavský attended the Ukraine Recovery Conference. — Ministry of Foreign Affairs CZ, 11.06.2024.
47. Ministry of Education, Youth and Sport of the Czech Republic. Support for Ukrainian students. 16 березня 2022.

- URL: <https://mon.gov.ua/en/news/minister-of-education-youth-and-sport-of-the-czech-republic-supports-ukraine>
48. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. Ukraine and the Czech Republic will expand their cooperation in the implementation of cultural projects. 22 September 2023.
URL: <https://mcsc.gov.ua/en/news/41554/>
49. Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine. Ukraine and the Czech Republic are joining forces to preserve cultural heritage in the field of librarianship. 26 October 2024.
URL: <https://mcsc.gov.ua/en/news/ukraine-and-the-czech-republic-are-joining-forces-to-preserve-cultural-heritage-in-the-field-of-librarianship/>
50. Modernization of the public education system in Ukraine II. CzechAid.
URL: <https://czechaid.gov.cz/en/projects/modernization-of-the-public-education-system-in-ukraine-ii>
51. Museum-in-Exile: Digital Archive of War. — Europe for Ukraine Initiative, 2024. — URL: <https://www.museuminexile.eu>
52. Nye J. Soft Power: The Means to Success in World Politics / J. Nye. — New York : Public Affairs, 2004. — 191 p.
53. OECD Migration Outlook: Czech Republic 2024. — OECD, 2024.
54. People in Need. Ukraine: Emergency Response & Recovery. — 2024. — URL: <https://www.peopleinneed.net>
55. PMC. Humanitarian Diplomacy: Modern Concepts and Approaches. — [Electronic resource].
56. Research Infrastructures for the Future of Ukraine (RIFF). — EIRENE RI, 2024.
57. Scholarships for Resilience – Czech Initiative for Ukrainian Students. — Foundation Via Clarita, 2025.

58. Smart Migration & Cultural Integration Initiatives. — Visegrad Fund, MIOK, 2024.
59. Sociostudies. Soft power as a state's foreign policy resource. — URL: <https://www.sociostudies.org>
60. SOS Ukraine 2022–2024: Aid, priorities, and plans [Электронный ресурс] // People in Need. — 23.02.2024. — Режим доступа: <https://www.peopleinneed.net/> (дата обращения: 22.11.2025). People in Need+1
61. Strategy of the Ministry of the Interior – Migration and Reconstruction, CZ. — Ministry of Interior, 2024.
62. Temporary protection for persons fleeing Ukraine – monthly statistics. — Eurostat, 2025.
63. The Ukrainian initiative in the Czech Republic and Smart Migration project. — Visegrad Project / MIOK, 2024. — URL: <https://miok.lviv.ua>
64. Ukrainian Cultural Points in Czech Republic [Электронный ресурс] // Municipality of Prague. — 2024. — Режим доступа: <https://praha.eu/>
65. Ukraine Refugee Situation – Czech Republic [Электронный ресурс] // UNHCR Operational Data Portal. — 2024. — Режим доступа: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine/>
66. VoxUkraine. Student Migration to Western Universities: How Many Ukrainians Left Between 2008-2023 and Why? 21 August 2025. URL: <https://voxukraine.org/en/student-migration-to-western-universities-how-many-ukrainians-left-between-2008-and-2023-and-w/>